

Doncsev Toso: Korszakok korlátai

Gondolatfutamok, aforizmák

Az idén 80 éves **Doncsev Toso** jelen kötete, a *Korszakok korlátai* – a szellemi példaképek, Marcus Aurelius római „filozófuscászár” és Márai Sándor, a nagy magyar író nyomdokaiba lépve – elmékedéseket tartalmaz. Bár a forma néhol hosszabb, néhol rövidebb, egyvalami közös minden szövegben: a meginghatatlan világlátás.

A bolgár–magyar szülőktől származó író, szociológus és nemzetiségi politikus alapvetően erkölcsi kötelezettségekről, történelmi igazságtételekről, társadalmi anomáliákról, generációs problémákról szól. Máskor filmekről és könyvekről születnek az esszék, de az öregség, a család és a derű is helyet kap az idei, tavalyi évben jegyzett munkák témavilágában. A leírtak megteszik hatásukat: jelenünk, múltunk és jövőnk átértékelésére sarkallnak.

Navarrai Mészáros Márton

a kötet szerkesztője

A szívinfarktus hosszú távú hozadéka

A sok munka, a stressz, a kialvatlanság, a magas vérnyomás megérlelte végzetes gyümölcsét: ötvenéves apám szívinfarktust kapott 1964 késő őszen. Erős szervezetének, valamint Haynal Imre professzor és unokanővérem, dr. Vargányi Márta szakértő gondoskodásának hála gyorsan felépült, ám lejárt jogosítványát a kórismére hivatkozva nem hosszabították meg. Így jobb híján húszéves egyetemistaként kénytelen lettem – a családi üzletmenet érdekében – sofőrnek szegődni apám mellé. Hónapokig fuvaroztam őt a Bosnyák téri nagybani piacra, majd a bevásárlás után zöldség-gyümölcs boltunkba, a XII. kerületi Lékai térre.

Az üzletmenet csinja-bínja ismerős volt előttem már korábbról, hisz az eladói pult körül, rekeszek és ládák között cseperedtem fel. Az átlagvevők lélektanában viszonylag könnyen eligazodtam, ám most megtapasztalhattam: apám másképp tárgyalt vevőként a termelőkkel, mint kereskedőként saját vásárlóival. Ismerősökkel, ismeretlenekkel, barátokkal, honfitársakkal parolázott hajnalonként. Tárgyalt, viccelt, érvelt, bókolt, kedélyeskedett, ahogy a helyzet megkívánta, nem tévesztve szem elől a célt: a jó vételt és a tartós kapcsolat megőrzését. Stílusát aszerint igazította, hogy bolgár, magyar vagy sváb gazdával alkudozott-e.

Harminc évvel később, a kisebbségi kerekasztal elnökeként a közös cél érdekében más környezetben, más partnerekkel, de sikeresen kamatoztattam édesapám bevált tárgyalási technikáját. Mindmostanáig hálás vagyok érte.

A Váci utcán végestelen-végig

Szembejön velem a bolgár milliárdos a pesti Váci utcán. Ketten tudjuk, hogy a turisták tömegében egy dúsgazdag vállalkozó sétál: ő meg én. Talán ő nem is gondol most a milliárdjaira, ez bizonyosan másnak sem jut az eszébe egy átlagos, nyugdíjas kinézetű, nyurga, ősz férfiú láttán. Restelkedem magamban, hogy bezzeg nekem csak ez jár a fejemben. Nem állítom meg, megyek tovább, bár lehet, hogy szívesen venné a régi ismerős köszöntését.

Akár még hasznot is húzhatnék egy baráti gesztusból.

A siker titka

A bolgárkertészek sikerének titkai: a távlatos tervezés, a kitartó munka, a közmegegyezéssel döntéshozatal, valamint a kölcsönös haszon elve és gyakorlata volt. Ez a sikeres társadalmi együttműködés általános receptje is.

Jelenleg

A Nagytétényi Kastélymúzeum bejáratánál, a híres törökverő hajdani palotájának kapuján az alábbi felirat virul: „A Múzeum jelenleg zárva.” Mít jelent a „jelenleg” a mai magyar honban? Időtartamban mérve napokat, heteket, hónapokat, netán éveket? Sejtette-e vajon gróf Savoyai Jenő, a győzedelmes császári hadvezér, midőn a török hódoltság alól felszabadította a rabul ejtett földeket, hogy négy évszázad múltán – bár az ódon épület toronyórája még a perceket is pontosan mutatja – az időkezelés keleties állapotokat tükröz majd kis hazánkban?

Még mindig bizonytalan, hogy ki, miért és miként határozza meg a költségvetési határokból eredő időtartamot, éppúgy, mint az is, hogy ki viseli mindezt a felelősséget. Európa keleti fertályán a kiszámíthatatlanság máig ható szilárd közigazgatási és osztársadalmi örökség.

Őszi reggel Rózsavölgyben

Csattognak a villamosvagonok vaskerekei a völgyben. Keserű kávé illata keveredik a száradó avaréval. A sárguló lombokon át szikrázik a rőt napsugár. A szorgos ácsok már kopácsolnak a szomszéd ház tején. Merengő mondataimat lejegyzem a szövegszerkesztő masinám agyába. A fáradhatatlan, fekete vakond ma hajnalban a kertünkben ismét feltúrta a frissen nyírt, élénkzöld gyöpöt.

Mimi néni tánciskolája

Izzadt tenyerek, izzadó hónaljok, pelyhedző legénytollak, bimbózó bakfiskeblek, bécsi és angol keringő botladozva egy szál zongorakísérettel. Ez volt a Kádár-korszak néminemű polgári korrekciója a főváros V. kerületében, a Gerlóczy utcában, a levert forradalom után, a beat-korszak előtt.

Teknőc

A zoológusok szerint a teknőcök az állatvilág matuzsálemei. Jonathan, a Szent Ilona-szigeten élő aldabrai óriásteknős másfél éve töltötte be a százkilencvenedik születésnapját a Guinness-rekordok könyve szerint. Habár a teknősfélék – ellentétben az emberrel, aki a százhuszonkét földi évet bizonyítottan még nem tudta túlszárnyalni – akár két évszázadot is megélhetnek, lassúak és esetlenek. Úgy hírlík, elsősorban kemény páncélzatuknak köszönhetik hosszan tartó testi épségüket. Talán még annak is, hogy süketek.

Vénségünkre mi is megvakulunk-süketülünk, de ha korábban sem hallanánk és látnánk meg azt, amit nem kellene, talán mi is megélnénk a teknőskort.

Kortársaim, csak egyet tanácsolhatok: növesszetek lelki páncélt!

Önmeghatározás

Bolgár származású magyar író vagyok, a magyarországi bolgár közösség tagja. Nézőpontom, látásmódom kettős, érzékeny vagyok a különbözőségekre, a párhuzamokra, az ellentmondásokra.

Ezeket meg is fogalmazom, nem hallgatom el, sőt olykor hangsúlyozom is a hasonló jelenségek eltérő, néha észrevehetetlen, rejtett vonásait. Kedvelem a humort, az iróniát, magamat is karikázom-nevetem, ha kell. Kettősségemet vállalom és megvallom, nem simulok be egyetlen törzsszellemiségbe sem. Az írás az önkifejezési eszközőm: szavakkal ábrázolom a valóságot, az emberi viszonyokat, az érzelmeket, a gondolatokat, teszek vallomást a világról, tárom fel véleményemet és meggyőződésemet.

Nem hiszem magam tévedhetetlennek, olykor önmagam ítéleteivel is vitába szálllok. Készen állok nézeteimet felülvizsgálni, úgy vélem, nem vagyok őszintétlen. Talán többeknek is hasznára válhat, ha szembesülnek állításaimmal, ha az én nézőpontomból csodálkoznak rá környezetükre és saját magukra.

Táblaavató

1960 júliusának egyik tikkasztó délutánján felmáztam apám szülőházának padlására a bulgáriai Draganovóban, és átkutattam nagyanyám kelengyés ládáját, ahol egy Magyarországról hozott lenvászon törülközőt találtam, beleszótt felirattal: „Jó reggelt! 1902”.

Ez volt dédapám, Karaivanov Angel egyetlen, utódaira hagyományozott magyar nyelvű emléke vándorkertész múltjából. A hívószó, amely apámat harminc év múltán, tizennyolc évesen Budapestre csábította, majd egy Piroska nevű gyöngyösi lánnyal kötött házassága örökre ideláncolta.

A tizenhárom nemzetiség közül csak a honi bolgárság – természetesen évszázados ingázás után – állapotodott meg saját akaratából, de a körülmények hatalma folytán végleg közös hazánkban, s lett hasznos polgársága a befogadó nemzetnek.

Isten áldja és óvja a vendéglátók és a vendégek együttműködését és termékeny barátságát!

(A bolgárkertészek tiszteletére állított újbudai emléktábla 2023. november 2-án megrendezett leleplezésén elhangzott beszéd szövege.)